

บทความวิจัย

การศึกษาคุณลักษณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยในฐานะต้นแบบพลเมืองโลก

ด้านจริยธรรมและคุณธรรม

ภัทติกุล รัตนา *

ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น †

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงความเป็นต้นแบบพลเมืองโลกด้านจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านกรอบแนวคิดคุณลักษณะศึกษาและแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ การวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาระดับข้อมูลจากเอกสารทั้งเอกสารชั้นต้นซึ่งเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ เช่น ตำรานาน คติชาวบ้าน และเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องคือ แนวคิดคุณลักษณะศึกษาและแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ รวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เครื่องมือการวิจัยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในรูปแบบการสืบสอบและวิพากษ์ข้อมูล เพื่อสืบค้นบริบทที่ส่งผลต่อความเป็นต้นแบบพลเมืองโลกด้านคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาตามกรอบแนวคิดคุณลักษณะศึกษาและแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีคุณลักษณะเชิงคุณธรรมจากการเป็นผู้มีความรู้และรู้คิดต่อลักษณะคุณงามความดี รวมถึงมีอุปนิสัยติดตัวอันดีงามที่สั่งสมจากการปฏิบัติคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างต่อเนื่องและยาวนานตลอดชีวิต ส่วนคุณลักษณะเชิงจริยธรรมครูบาเจ้าศรีวิชัยยึดถือหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามตามหลักคำสอนของศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อประโยชน์สุขของทั้งตนเองและส่วนรวม นอกจากนี้ การวิเคราะห์ตามแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการพบว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมอย่างเด่นชัด ด้านคุณธรรมนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้มีคุณงามความดีและนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น การมีคุณลักษณะด้านความเชื่อถือได้ การเคารพ การเอื้ออาทร และความเป็นพลเมือง และด้านจริยธรรมครูบาเจ้าศรีวิชัยมีวัตรปฏิบัติที่ดีงามตามหลักศีลธรรมจนเป็นยอมรับของสังคม เช่น คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ และความเป็นธรรม โดยสรุปแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการเป็นต้นแบบความเป็นพลเมืองโลก และเป็นแบบอย่างในการเสริมสร้างคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมแก่คนไทย

คำสำคัญ: ครูบาเจ้าศรีวิชัย, จริยธรรม, คุณธรรม, พลเมืองโลก, ต้นแบบ, คุณลักษณะศึกษา, คุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ศูนย์บูรณาการมนุษยชาติ คณະมนุสยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,

Email: pakdeekul.r@cmu.ac.th (Corresponding author)

† อาจารย์, คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, Email: phairot_chai@rmutl.ac.th

งานวิจัยนี้ได้รับทุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.)

(Received: 26/01/23, Revised: 21/06/23, Accepted: 19/07/23)

Research Article

The Study of Kruba Chao Srivichai's Characteristics
as a Role Model of Ethical and Moral Global CitizenshipPakdeekul Ratana [‡]Phairot Chaimuangchun [§]

Abstract

This research aimed to study and analyze Kruba Chao Srivichai's ethical and moral standing as a role model of global citizenship using the conceptual framework of character education and the six pillars of character. This research employed a qualitative analysis by examining and analyzing data from primary and historical documents, including chronicles and folklore. Additionally, secondary documents related to character education and the six pillars of character were analyzed, as well as other relevant materials such as books, articles, theses, and online sources. To gain insight into Kruba Chao Srivichai's ethical and moral character as a role model of global citizenship, investigative and critical historical methods were used to examine the contextual factors influencing Kruba Chao Srivichai's ethical and moral characteristics. Then the data were analyzed through the lens of character education and the six pillars of character and presented using a descriptive analytic approach. This research found that Kruba Chao Srivichai possessed several moral characters such as having knowledge and awareness of virtuous traits. Kruba Chao Srivichai also developed good habits through the continuous practice of virtues that benefit society throughout their lifetime. Next, Kruba Chao Srivichai upheld ethical principles that promoted good behaviors based on religious doctrines and traditions, benefiting himself and the community. Moreover, when utilizing the six pillars of character concept to evaluate Kruba Chao Srivichai, this research found that Kruba Chao Srivichai possessed unique ethical and moral traits. Specifically, Kruba Chao Srivichai exemplified virtuous qualities, namely trustworthiness, respect, caring, and citizenship, to improve society. Kruba Chao Srivichai was known for his ethical practices that aligned with moral principles, which were later widely accepted by society. Such ethical principles included good leadership traits, a sense of responsibility, and a commitment to fairness. Overall, Kruba Chao Srivichai's characteristics represent the ideal characteristics of global citizenship and deserve to be used as tools for promoting and modeling moral and ethical behaviors of Thai people.

Keywords: Kruba Chao Srivichai, ethics, morality, global citizenship, role model, character education, six pillars of character

[‡] Assistant Professor Dr., The Integrative Center for Humanities Innovation, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Email: pakdeekul.r@cmu.ac.th (Corresponding author)

[§] Lecturer, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Email: phairot_chai@rmutl.ac.th

This research was funded by Thailand Science Research and Innovation (TSRI)

(Received: 26/01/23, Revised: 21/06/23, Accepted: 19/07/23)

1. บทนำ

คุณธรรมจริยธรรมเป็นค่านิยมที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่พลเมืองของประเทศจึงเป็นเรื่องจำเป็น ส่งผลให้นโยบายด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมถูกบรรจุไว้ในนโยบายยุทธศาสตร์ และแผนแม่บทสำหรับการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง อาทิ กรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศที่เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2560 -2570) ที่กำหนดจุดเน้นในการพัฒนาให้คนไทยมีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสมกับโลกยุคใหม่ ทั้งทักษะในด้านความรู้ ทักษะทางพฤติกรรม และที่สำคัญคือคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาที่น้อมนำพระบรมราโชบายด้านการศึกษาในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูรที่มีใจความสำคัญที่มุ่งสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยสี่ด้าน คือ 1) มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรมและมีระเบียบวินัย 3) มีงานทำ มีอาชีพ และ 4) เป็นพลเมืองที่ดี (ดาร์พงษ์ รัตนสุวรรณ, 2561)

กล่าวโดยรวมคือ การศึกษาในปัจจุบันควรมุ่งสร้างพื้นฐานของชีวิตหรือคุณลักษณะ (character) ที่เป็นอุปนิสัยติดตัวที่ดีงามซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเสริมคุณลักษณะเชิงคุณธรรมจริยธรรมที่จะกลายเป็นบุคลิกลักษณะและอุปนิสัย (character) ที่ดีสามด้านคือ 1) บุคลิกลักษณะด้านการรู้คิด หมายถึง การสร้างความคิด การรู้ ค่านิยมมุมมองต่าง ๆ ที่ดีงามที่เป็นแนวทางหรือเป็นหลักในการยึดเหนี่ยวตลอดจนการตระหนักและการตัดสินใจ 2) บุคลิกลักษณะด้านอารมณ์ หมายถึง ลักษณะหรือสภาวะทางอารมณ์ความรู้สึกที่ดีงาม และ 3) บุคลิกลักษณะด้านพฤติกรรม หมายถึงการแสดงออกที่ผ่านการตัดสินใจเชิงคุณธรรมจริยธรรมที่นำไปสู่การแสดงพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสม นอกจากนี้ เป้าหมายอนาคตประเทศไทย พ.ศ. 2579 ที่ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคนไทยให้มีความเป็นพลเมืองไทย และพลเมืองโลกที่ต้นรู้ มีทักษะ ทัศนคติ และค่านิยมที่ดีที่อยู่บนฐานของจริยธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ดังนั้น คุณลักษณะที่ดีและพึงประสงค์ด้านจริยธรรมและคุณธรรมจึงมีความสำคัญและควรเร่งเสริมสร้างในเกิดขึ้นในสังคมไทย

ความสำคัญของการส่งเสริมคนไทยให้มีคุณลักษณะที่ดีพึงประสงค์และมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองโลก ส่งผลให้การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างคุณลักษณะเชิงคุณธรรมจริยธรรมซึ่งประกอบไปด้วยศีลธรรมจริยธรรม มารยาท วินัย และวัฒนธรรมมีความสำคัญตามไปด้วย โดยพบว่าวิธีการศึกษารูปแบบของคุณลักษณะเชิงคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อใช้เป็นแบบอย่างของการสร้างบุคลิกและอุปนิสัยที่ดีงามให้เกิดขึ้นแก่คนในสังคม คือ การนำเรื่องราวและคุณลักษณะต้นแบบ (traits) ของบุคคลในประวัติศาสตร์มาศึกษาเพื่อใช้เป็นตัวอย่างเพื่อปลูกฝังความคิดให้เกิดความเข้าใจและนำไปใช้เป็นแบบอย่างทางสังคม เช่น คุณลักษณะพึงประสงค์ของบุคคลต้นแบบ

พลเมืองโลกในประวัติศาสตร์ของต่างประเทศ อาทิ คุณลักษณะการเคารพผู้อื่น (respect) ของมหาตมะคานธี หรือ คุณลักษณะความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (empathy) ของแมซีเทเรซ่า จากการสืบค้นพบว่าบุคคลในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนาหลายพระองค์ เช่น พระราชชายา เจ้าดารารัศมี (ภัคดีกุล รัตนา, 2563) และหลายคนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ควรค่าแก่การนำมาเป็นแบบอย่างในฐานะพลเมืองโลกด้านคุณสมบัติและคุณลักษณะเชิงคุณธรรมและจริยธรรม (morality and traits) โดยเฉพาะครูบาเจ้าศรีวิชัยซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ล้านนาที่มีคุณลักษณะต้นแบบเชิงจริยธรรมและคุณธรรมอย่างเด่นชัด ประกอบกับความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการปลูกฝังคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรม

บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงความเป็นต้นแบบพลเมืองโลกของชาวล้านนาด้านคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านกรอบแนวคิดคุณลักษณะศึกษา ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์ถึงความเป็นต้นแบบพลเมืองโลกด้านคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยผ่านกรอบแนวคิดคุณลักษณะศึกษา (character education) และแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ (six pillars of character) โดยการศึกษาประวัติและพิจารณาจากการมีบทบาทด้านสังคมวัฒนธรรม และการพัฒนาศาสนสถานในท้องถิ่นล้านนาเป็นสำคัญ โดยเนื้อหาของบทความวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การสำรวจพรมแดนความรู้ของแนวคิดการศึกษาคุณลักษณะ การศึกษาเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย และการวิเคราะห์ต้นแบบคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยในฐานะต้นแบบพลเมืองโลก

2. การทบทวนวรรณกรรม

ความหมายและความสำคัญของจริยธรรม (Ethics) และคุณธรรม (Morality)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีการให้ความหมายของคำว่า “จริยธรรมและคุณธรรม” ว่าเป็นคำที่ประกอบด้วยคำสองคำ กล่าวคือ คำว่า “คุณธรรม (morality)” ประกอบด้วยคำว่า ‘คุณ’ ซึ่งแปลว่า ความดี และคำว่า ‘ธรรม’ ที่หมายถึง ความจริง ความประพฤติดี ความถูกต้อง คุณงามความดี คำสั่งสอน (พระเทพวินทร์ เทวินโท, 2544) ส่วนคำว่า “จริยธรรม (ethics)” ประกอบด้วยคำว่า ‘จริย’ ที่แปลว่า ความประพฤติที่พึงประสงค์ และคำว่า ‘ธรรม’ หรือ ความถูกต้อง คุณงามความดี โดยรวมแล้ว “จริยธรรม” จึงหมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ (พระมหานันท องค์กรสิริ, 2561)

จากข้างต้นจะเห็นว่า “คุณธรรม” มีความหมายไปทางนามธรรม เป็นลักษณะของความรู้สึกนึกคิดที่ดีทางจิตใจ เป็นกระบวนการต่อเนื่องในการทำความดีจากจิตใจที่ใฝ่ถึงความดี หรือเป็นอุปนิสัยที่ติงาม ส่วน “จริยธรรม” มีความหมายในทางรูปธรรม เป็นลักษณะพฤติกรรมที่ติงามที่แสดงออกทางกายและวาจา โดยทั่วไปแล้วจริยธรรม

เป็นกฎระเบียบของสังคมที่สร้างขึ้นและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มบุคคลในสังคม จริยธรรมจึงเป็นการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามพึงประสงค์ และสร้างประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม

กล่าวโดยสรุปแล้ว คุณธรรมเกิดจากปัญญา ผู้มีสติปัญญาจะสามารถพัฒนาคุณธรรมได้ด้วยการคิดไตร่ตรอง ส่วนจริยธรรมเกิดจากศีลธรรมและคุณธรรมที่มาจากการปฏิบัติจริงด้วยการเรียนรู้และแสดงพฤติกรรมและการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามออกมา คุณธรรมและจริยธรรมจึงสัมพันธ์กับสติปัญญาของบุคคล (จำเริญรัตน์ เจือจันทร์, 2548) ดังนั้น คุณธรรม จึงหมายถึง “สภาพคุณงามความดี” ซึ่งเป็นคุณลักษณะเชิงบวกที่ถือกันว่าดีงามทั้งทางกาย วาจา และใจ เช่น ความซื่อสัตย์ การฝึกฝนข่มใจและปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยปัญญาความรู้ ความอดทนและขยันหมั่นเพียร ความเสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น และ จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกถึงความดีงามทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนาประเทศชาติ (สถาพร วิชัยรัมย์, 2559)

จริยธรรมและคุณธรรมมีความสำคัญต่อการสร้างคุณธรรมและความงามของจิตใจ ที่ส่งผลให้บุคคลมีความประพฤติและการปฏิบัติที่ดี ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม โดยคุณธรรมและจริยธรรมมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องกันทำให้มักจะถูกกล่าวควบคู่กันเสมอ เพราะทั้งสองคำนี้มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข โดยคุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างความเป็นระเบียบ ความสงบสุข ความเจริญให้แก่ปัจเจกบุคคล สังคม และประเทศชาติโดยส่วนรวม (ประวดี พันผาสุก, 2549) ส่วนจริยธรรมนั้นมีความสำคัญสำหรับเป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติที่ดีงามของบุคคล ทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม (รณวีร์ พาผล, 2556) จริยธรรมและคุณธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีเจตคติที่ดี มีความประพฤติและความคิดที่ถูกต้องเหมาะสมต่อหน้าที่ของตนที่สัมพันธ์กับชุมชนและสังคม เช่น มีความซื่อสัตย์ไม่คดโกง มีความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น (วศิน อินทสระ, 2541)

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณลักษณะ (Character Education)

การสำรวจพรมแดนความรู้ของแนวคิดการศึกษาคุณลักษณะนี้ เป็นการสืบค้นและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบคิดที่มีประสิทธิภาพในการวิเคราะห์และวิจัยคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีชัยในฐานะบุคคลต้นแบบในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา สุวิมล ว่องวาณิช (2549) ให้ความหมายของคำว่า “คุณลักษณะศึกษา” ว่าเป็นคำที่แปลมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “character education” ซึ่งมีความเกี่ยวข้องและคล้ายคลึงกับ “คุณธรรมจริยธรรมศึกษา” (moral education และ virtue education) คำเหล่านี้มักจะใช้แทนกันและใช้ในความหมายของเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่มุ่งเน้นพัฒนาบุคคลให้มี

คุณลักษณะที่ดีทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และความคิดที่ดั่งงามตามที่สังคมพึงประสงค์ ตลอดจนมีค่านิยมตามจารีตประเพณี มาตรฐาน และกฎเกณฑ์ตามที่สังคมกำหนด ทั้งนี้เพื่อก่อลมเกล่าให้เป็นผู้มีมารยาท มีวินัย มีความรับผิดชอบในหน้าที่ และเป็นพลเมืองดี (นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช, 2544)

คำว่า “คุณลักษณะ” ถูกนิยามโดยนักวิชาการหลายคน เช่น Nucci and Narvaez (2008) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคู่มือคุณลักษณะศึกษาและคุณธรรม จริยธรรมในกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ประกอบด้วยคุณลักษณะด้านความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางจริยธรรม ด้านการสอนให้รู้เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ เชิงคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะด้านอารมณ์ความรู้สึก และคุณลักษณะด้านพฤติกรรม และ Novak (1986) ให้ความหมายว่า “คุณลักษณะ” คือความผสมผสานของคุณธรรมทั้งหลายที่สอดคล้องกันโดยประเพณีทางศาสนา เรื่องราวในวรรณคดี นักปราชญ์ และบุคคลที่สามัญสำนึกซึ่งสามารถสืบสาวลงไปจนถึงประวัติศาสตร์ ส่วน Lickona (1991) กล่าวว่า “คุณลักษณะ” คือสมรรถนะของบุคคลซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวทางการกระทำ พฤติกรรม หรือการคิด โดยคุณลักษณะเชิงจริยธรรมจะมีส่วนที่สัมพันธ์ระหว่างกันสามส่วน คือ ความรู้เชิงจริยธรรม ความรู้สึกเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และยังเสนอว่าคุณลักษณะที่ดีจะประกอบด้วยความรู้จักความดี บรรณาถึงความดี และกระทำดี ทั้งสามสิ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตเชิงจริยธรรม เพราะจะทำให้ตัดสินใจได้ว่าความถูกต้องคืออะไรซึ่งถือว่าเป็นวุฒิภาวะทางจริยธรรมที่ควรเกิดขึ้นในเยาวชนทุกคน และ มูลนิธิจริยธรรมโจเซฟิน (Josephine Institute of Ethics) ที่เสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะที่ดีและพึงประสงค์ผ่านชุดกิจกรรมที่เรียกว่า “character counts” แก่เด็กและเยาวชนในโรงเรียนและองค์กรต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา ในช่วงอายุห้าขวบวัย ได้แก่ 4-6 ปี 6-9 ปี 9-11 ปี 11-13 ปี และ 13-19 ปี (Character Counts, 2020)

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ (Six Pillars Of Character)

แนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ (six pillars of character) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญแก่เสาหลักของคุณลักษณะสำคัญหกประการซึ่งเป็นมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติที่ดั่งงามบนพื้นฐานของจริยธรรมและเป็นรากฐานที่ดีของชีวิต โดยคุณลักษณะทั้งหกประการนี้จะช่วยสร้างลักษณะนิสัย พฤติกรรม และคุณภาพชีวิตที่ขึ้นตามหลักจริยธรรม (Josephson, 2002) แนวคิดนี้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในสถาบันการศึกษา เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษมีจุดประสงค์เพื่่อมุ่งสร้างคุณลักษณะเชิงจริยธรรมให้เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชนและเพื่อสร้างพลเมืองที่ดีแก่ประเทศ ¹

ทั้งนี้ คุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ ประกอบด้วย 1) ความเชื่อถือได้ (trustworthiness) เป็นคุณลักษณะเชิงจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติต่าง ๆ เช่น ความซื่อสัตย์ (honesty) ความซื่อตรง (integrity)

¹ ดูตัวอย่างได้ที่ www.maysville.k12.oh.us, www.stgabriels.co.uk, www.greenvaleschool.org

ความน่าเชื่อถือ (reliability) และความภักดี (loyalty) 2) การเคารพ (respect) คือ การปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพทั้งการเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคล ด้วยการแสดงอุปนิสัยและพฤติกรรมที่สุภาพ มีมารยาท ความอดทนและการยอมรับในตนเองและผู้อื่น 3) ความรับผิดชอบ (responsibility) หมายถึง การรับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำและสิ่งที่ทำเป็น รวมถึงการตระหนักว่าการกระทำมีความสำคัญดังนั้นจึงควรมีคุณธรรมและยอมรับในผลที่ตามมาด้วย 4) ความเป็นธรรม (fairness) โดยพื้นฐานแล้วหมายถึงการยึดมั่นในมาตรฐานและความสมดุลของความยุติธรรมที่ไม่นำความรู้สึกหรืออคติส่วนบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ความเสมอภาค และกระบวนการที่เป็นกลาง 5) การเอื้ออาทร (caring) หรือความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นถือเป็นหัวใจหลักของคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม (ethical decision-making) เพราะจริยธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น และ 6) ความเป็นพลเมือง (citizenship) หมายถึง คนที่มีคุณธรรมและรู้จักหน้าที่ว่าควรประพฤติตนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและจะสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างไร รวมถึงการยอมรับและปฏิบัติตามกฎหมายด้วย (Character Counts, 2020; Josephson, 2002) ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ถือเป็นคุณลักษณะของจริยธรรมพลเมืองโลก (global citizenship ethics) (นิภาพร วรรณลังกา และคณะ, 2562) เพราะในความหมายของพลเมืองโลก คือ ผู้ที่เข้าใจและสามารถจัดการเชิงจริยธรรมและคุณธรรม รวมถึงมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ชุมชน และในบริบทโลก (Obama, 2008)

ประวัติครุบาเจ้าศรีวิชัย

ครุบาเจ้าศรีวิชัยเป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงมากที่สุดองค์หนึ่งของล้านนา ครุบาเจ้าศรีวิชัยเกิดปีชวดเดือน 9 เหนือ (เดือน 7 ของภาคกลาง) ขึ้น 11 ค่ำ จ.ศ. 1240 เวลาพลบค่ำ ตรงกับวันอังคารที่ 11 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2421 ที่บ้านปาง ตำบลแม่ตืน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ท่านมีนามเดิมว่าเพื่อน หรืออินทเพื่อน บิดาของท่านชื่อควาย ส่วนมารดาชื่ออุสา วัยเด็กของครุบาเจ้าศรีวิชัยมีความกตัญญูอุปถัมภ์อุปัฏฐากบิดามารดา ช่วยเหลือเจือจานญาติพี่น้อง มีจิตเมตตากรุณาแก่สิ่งมีชีวิตทุกหนทุกแห่งการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ทั้งยังมีจิตอันเป็นกุศลมุ่งทางธรรมด้วยหวังจะบำเพ็ญศีลและทานบารมี และเพื่อตอบแทนคุณของบิดามารดา (สมชาย เปรมจิตต์, 2537) จนอายุได้ 18 ปีก็ได้บรรพชาเป็นสามเณร และเมื่ออายุครบ 21 ปี ในปี พ.ศ. 2442 ก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุโดยครุบาสมณะเป็นพระอุปัชฌาย์ที่วัดบ้านโฮ้งหลวง ได้รับนามฉายาในการอุปสมบทว่า สิริวิชัย ภิกขุ มีนามบัญญัติว่า พระศรีวิชัย (มูลนิธิสถาบันครุบาศรีวิชัย, 2560)

กล่าวได้ว่า พระศรีวิชัยได้รับการศึกษาตามแบบอย่างประเพณีล้านนา คือ การศึกษาพระธรรมคัมภีร์ การอ่าน การเขียน รวมไปถึงวิชาความรู้ศาสตร์ด้านอื่น ๆ เช่น วิชาการแพทย์แผนโบราณ โหราศาสตร์ การก่อสร้าง เวทย์มนต์คาถาและวิชาป้องกันตัวต่าง ๆ (โสภา ชานะมูล, 2534) ครุบาเจ้าศรีวิชัยได้ยึดแนวทางปฏิบัติและอุทิศ

ตนเพื่อสร้างทานบารมีศีลบารมีผ่านกิจกรรมทางพุทธศาสนาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2447-2481 เช่น การสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์งานสถาปัตยกรรมเพื่อพุทธศาสนาและสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ที่สำคัญคือ การสร้างทางขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความขัดแย้งที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมอำนาจรัฐ และจารีตประเพณี อาทิ การออกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ พ.ศ. 2445 การจัดตั้งระบบการปกครองสงฆ์ตามแนวทางของกรุงเทพฯ ที่ภิกษุสามเณรในล้านนาต้องปฏิบัติตามระเบียบใหม่ จนกระทั่งครุบาเจ้าศรีวิชัยถูกอริกรรมหลายครั้ง ความขัดแย้งระหว่างครุบาเจ้าศรีวิชัยกับคณะสงฆ์ฝ่ายปกครองได้ดำเนินมาเป็นระยะเวลาเกือบ 30 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2451 เป็นต้นมา ตราบกระทั่งวาระสุดท้ายในชีวิตของครุบาเจ้าศรีวิชัย โดยครุบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2481 ที่วัดบ้านปาง ขณะมีอายุได้ 60 ปี 9 เดือน 11 วัน (โสภา ชานะมูล, 2534)

ฐานความรู้เกี่ยวกับการศึกษาครุบาเจ้าศรีวิชัย

จากการสืบค้นเอกสารและทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่า ในปัจจุบัน ฐานความรู้เกี่ยวกับการศึกษาครุบาเจ้าศรีวิชัยสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

1) กลุ่มการศึกษาเกี่ยวกับประวัติครุบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งกลุ่มนี้มีจำนวนค่อนข้างมากและพบว่ามีลักษณะเป็นงานเขียนเกี่ยวกับครุบาเจ้าศรีวิชัย ที่มีแกนการอธิบายเรื่องราวครุบาเจ้าศรีวิชัยไปในทิศทางเดียวกัน ตั้งแต่กำเนิดจนถึงท่านมรณภาพ กล่าวคือ จะอธิบายเรื่องราวและเหตุการณ์การเกิด การเข้าบรรพชา การอุปสมบท การศึกษาพระธรรม วัตรปฏิบัติ การต้องอริกรรมและการพ้นผิดจากอริกรรม และการมรณภาพ งานเขียนกลุ่มนี้อธิบายเรื่องราวของครุบาเจ้าศรีวิชัยที่สัมพันธ์กับเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และส่วนใหญ่ใช้เอกสารจากส่วนกลางในการอธิบายกรณีข้อขัดแย้งของครุบาเจ้าศรีวิชัยกับคณะสงฆ์ส่วนกลาง เช่น สง่า สุภาภา (2499) หิรัญ สุพาสนาภิวัฒน์ (2506) ศิวะ รณชิต (2521) สิงฆะ วรรณสัย (2522) สมหมาย เปรมจิตต์ (2543) จรัส โฆษณานันท์ (2549) สายธาร ศรัทธาธรรม (2549) พระมหาช่วง ภูริวิวัฒน์ (2556) และศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี (2559) เป็นต้น

2) กลุ่มงานเขียนเชิงวิชาการเกี่ยวกับครุบาเจ้าศรีวิชัยแยกประเด็นการศึกษาเป็น 6 ประเด็น คือ

2.1) การศึกษาครุบาเจ้าศรีวิชัยที่สัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องตนบุญและกระบวนการทางสังคมที่สัมพันธ์กับบริบทและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง ตัวอย่างเช่น โสภา ชานะมูล

(2534) ศึกษาประเด็นความขัดแย้งในคณะสงฆ์ระหว่างสยามกับล้านนาในช่วงปี พ.ศ. 2451-2478 ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ (2540) ศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ศิลปะกับพุทธสถานที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างครุฑเจ้าศรีวิชัยกับความเชื่อเรื่องตนบุญ Cohen (2001) อธิบายถึงความเชื่อเรื่องตนบุญเป็นความเชื่อในกลุ่มคนตระกูลไท-ไต และ Bowie (2014) ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับสยาม บนฐานบริบทความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการทางสังคมของครุฑเจ้าศรีวิชัยในฐานะตนบุญ

2.2) การศึกษาครุฑเจ้าศรีวิชัยในฐานะต้นแบบของกลุ่มพระสงฆ์ตามคตินิยมครุฑสมัยใหม่ เป็นการศึกษาในแนวทางการวิพากษ์ความเป็น “ครุฑ” ในบริบทสมัยใหม่ที่วางอยู่บนพื้นฐานของท้องถิ่นนิยม เช่น จิราธิ สันติยศ (2552) เสนอประเด็นเกี่ยวกับ “คตินิยมครุฑ (ใหม่)” ณัฐพงศ์ ดวงแก้ว (2559) เสนอว่าค่านิยมของ “ครุฑ” คือคำที่มีความหมายเชิงปัจเจกเกิดจากศรัทธาของคนในสังคม พิสิษฐ์ นาสี (2561) เสนอถึงความเลื่อนไหลของความหมายและรูปแบบของความเป็น “ครุฑ” ที่สามารถปรับเปลี่ยนและประเมินคุณค่าใหม่และตีความใหม่อยู่ตลอดเวลา และ พระนฤพันธ์ ญาณิสโร (2562) อธิบายการนำภาพลักษณ์พระนักพัฒนาของครุฑเจ้าศรีวิชัยไปใช้สร้างกลไกการพัฒนาท้องถิ่นแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวทางที่เรียกว่า “วิถีครุฑ”

2.3) การศึกษาครุฑเจ้าศรีวิชัยในแนวทางการยธรรมวิถีครุฑ เป็นการศึกษาเพื่อตีความเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมล้านนาให้เจริญและมีความสุขมาจากวิถีปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ในล้านนาที่มีวัตรปฏิบัติในรูปแบบที่เรียกว่า “ครุฑ” เช่น ไพรินทร์ ณ วันนา (2560) และ สามารถ บุญรัตน์ (2561) ศึกษาครุฑสี่รูปในจังหวัดลำพูนคือ ครุฑศรีวิชัย ครุฑขาวปี ครุฑยวศาพัฒนา และ ครุฑพรหมจักร และเสนอว่า วัตรปฏิบัติของครุฑทั้งสี่รูปมีส่วนสำคัญในการสร้างอารยธรรมมากมายในแง่ของความสุขของสังคมล้านนา พระครูปลัดพรหมเรศ โชติวิโร และคณะ (2560) เสนอว่า พระเถระในล้านนาที่เรียกว่า “ครุฑ” คือพระเถระที่มีคุณลักษณะปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบและสร้างคุณงามความดีที่นำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงกับวิถีการต่าง ๆ เพื่อสร้างพลังศรัทธาของผู้คน และกลายเป็นเครือข่ายวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาของครุฑในล้านนา

2.4) การศึกษาครุฑเจ้าศรีวิชัยในแง่บุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์และเป็นบุคคลสำคัญของท้องถิ่น เช่น ชูลีห์ ชูชาติ (2535) ศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นถึงความเชื่อเรื่องครุฑา ชีเกฮารุ ทานาเบ (2555) เสนอแนวคิดเรื่อง “ตนบุญ” และอำนาจบุญบารมีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคม และความสัมพันธ์ของตนบุญกับสิ่งที่เรียกว่า “พุทธศาสนาแบบพระศรีอาริย์” ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2557) อธิบายครุฑเจ้าศรีวิชัยในฐานะบุคคลสำคัญหนึ่งทางประวัติศาสตร์ที่ถูกกลืนในหน้าประวัติศาสตร์ชาติไทย ธเนศวร์ เจริญเมือง (2561) นำเสนอครุฑเจ้าศรีวิชัยในฐานะเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์แบบท้องถิ่นนิยม และ สมาคม ขาวลำพูน (2561) จัดพิมพ์หนังสือเพื่อเชิดชูคุณูปการด้านต่าง ๆ ของครุฑเจ้าศรีวิชัย

2.5) การศึกษาครูบาเจ้าศรีวิชัยในแง่บุคคลสำคัญของโลก เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัยเพื่อขับเคลื่อนโครงการเสนอชื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นบุคคลสำคัญของโลก ของยูเนสโกบนฐานความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานท้องถิ่นในภาคเหนือ เช่น เพ็ญสุภา สุขคตะ (2562) ที่เสนอความโดดเด่นด้านต่าง ๆ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย เช่น วัตรปฏิบัติที่งดงาม การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานในล้านนา ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงเหมาะสมแก่การเป็นบุคคลสำคัญของโลก

2.6) การศึกษาครูบาเจ้าศรีวิชัยเชิงวิชาการด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษาเชิงสถาปัตยกรรม อาทิ พินันท์ นันทขว้าง (2549) ศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมอุโบสถและวิหารล้านนาในช่วงเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าวใส่เมือง จนถึงยุคของครูบาเจ้าศรีวิชัย สุวพันธุ์ จันทวรราชต และศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2560) ศึกษาอิทธิพลของศิลปรัตนโกสินทร์ที่ปรากฏในงานบูรณปฏิสังขรณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทั้งด้านสถาปัตยกรรมและงานประดับตกแต่ง และการศึกษาเชิงการท่องเที่ยว อาทิ สมบูรณ์ ดีบัณฑิต และคณะ (2549) เสนอว่า ความเลื่อมใสและศรัทธาของผู้คนต่อครูบาเจ้าศรีวิชัยนำผู้คนไปเที่ยวชมสถานที่กำเนิดของท่าน และ อาภากร ปัญโญ และคณะ ชัยวัฒน์ ต่อมดวงแก้ว และ ประทีป พิชทองกลาง (2561) ที่ศึกษาเกี่ยวกับประวัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะบูชาครูบาเจ้าศรีวิชัยในเขตอำเภอเถิน จังหวัดลำพูน

3. ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านคุณสมบัติและคุณลักษณะเชิงคุณธรรมและจริยธรรม (moral and ethical traits) บุคลิกและอุปนิสัยที่ดีงาม (characters) ของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ล้านนา ได้แก่ ครูบาเจ้าศรีวิชัย รวมถึงศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นต้นแบบพลเมืองโลกด้านคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ผ่านกรอบแนวคิดคุณลักษณะศึกษาและแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ โดยการวิเคราะห์จากบริบทด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมร่วมสมัยกับช่วงชีวิตของครูบาเจ้าศรีวิชัย รวมถึงบทบาทของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏ อาทิ ด้านสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ตลอดจนบุคลิกและอุปนิสัยส่วนบุคคลตามขอบเขตการศึกษาที่กำหนด

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินการด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบและขอบเขตของระเบียบวิธีวิจัยในการดำเนินการศึกษา ดังต่อไปนี้

1) การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาค้นคว้าทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรองเพื่อให้ได้ข้อมูล จากขอบเขตการวิจัยที่เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นต้นแบบคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยซึ่งบุคคลในประวัติศาสตร์ล้านนา ทำให้เป็นการศึกษาในบริบทพื้นที่และเวลาในอดีต ทำให้การคัดเลือกเอกสารชั้นต้นจะเป็นเอกสารด้านประวัติศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ เช่น ตำนานเอกสารราชการ คดีชาวบ้าน ส่วนเอกสารชั้นรองจะเป็นเอกสารที่เกี่ยวกับการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องซึ่งใช้เป็นกรอบคิดทางการศึกษา คือแนวคิดคุณลักษณะศึกษา รวมไปถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น หนังสือทั่วไป หนังสือภาษาต่างประเทศ บทความวิชาการ บทความวิจัย และวิทยานิพนธ์ รวมถึงการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตการวิจัย ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้อ้างอิงข้อค้นพบหรือผลการวิจัยต่อไป

2) การวิจัยใช้กระบวนการวิจัยตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ (historical approach) ในลักษณะของการสืบสอบ (inquiry) และวิพากษ์ (critical) ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เพื่อสืบค้นบริบทที่ส่งผลต่อการวิเคราะห์ความเป็นต้นแบบพลเมืองโลกด้านคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามกรอบแนวคิดคุณลักษณะศึกษา (character education) และแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ (six pillars of character) และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analytics)

4. ผลการศึกษา

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลด้านคุณสมบัติและคุณลักษณะเชิงคุณธรรมและจริยธรรม (moral and ethical traits) ของครูบาเจ้าศรีวิชัยตามกรอบแนวคิดคุณลักษณะศึกษา (character education) ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์คุณลักษณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยตามคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ (six pillars of character) ที่สามารถนำไปเป็นต้นแบบ (role model) และแบบอย่าง (pattern) ด้านจริยธรรมและคุณธรรม ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไทยให้มีคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและของโลกได้ ดังนี้

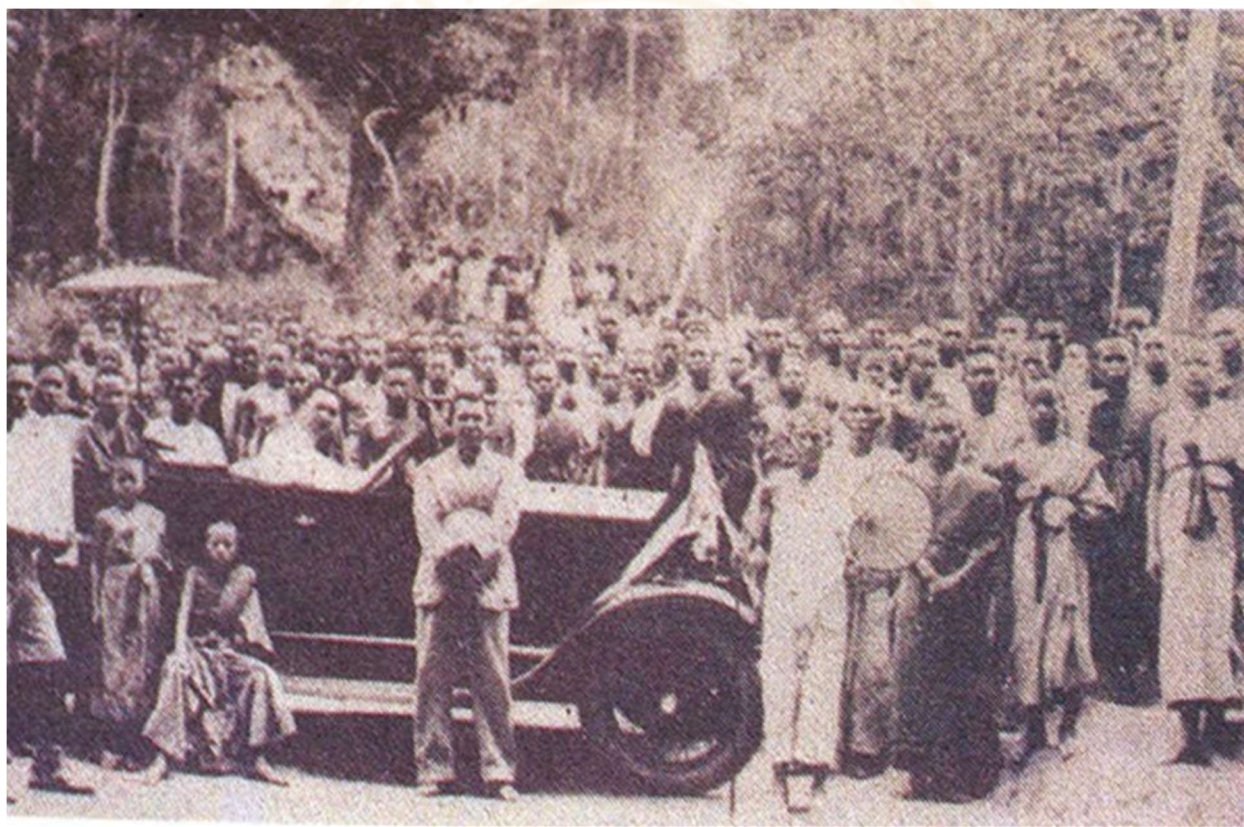
1) ความเชื่อถือได้ (Trustworthiness)

จากการสังเคราะห์คุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมพบว่า ความเชื่อถือได้ (trustworthiness) เป็นคุณลักษณะทางคุณธรรมซึ่งเป็นอุปนิสัยอันดีงามซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากการพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน (วศิน อินทสระ, 2544) โดยคุณธรรมสัมพันธ์กับหน้าที่เพราะการทำหน้าที่จนเป็นนิสัยจะกลายเป็นอุปนิสัยอันดีงามต่อไป คุณธรรมจึงเป็นอุปนิสัยที่มีคุณภาพที่แสดงออกผ่านทางพฤติกรรม ขณะเดียวกัน ความน่าเชื่อถือยังเป็นคุณลักษณะด้านสังคม เพราะเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตทางสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นต้นแบบของคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมข้อนี้อย่างชัดเจน

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีคุณลักษณะ (character) ที่แน่วแน่และตั้งมั่นในเป้าหมายที่จะทำการสิ่งใดก็ตามต้องทำให้สำเร็จแม้จะมีอุปสรรคก็จะมีคามเพียรหาวิธีทางออกให้กิจการสิ่งนั้น คุณลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาคุณลักษณะ (characterized) ที่ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาคุณลักษณะด้านคุณธรรมของมนุษย์ว่าประกอบด้วยสามด้านคือ ด้านการรู้จักคิด ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม (Vivekananda, 2013) ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีคุณลักษณะสำคัญตามแนวคิดนี้ คือการมีความรู้คิดและศรัทธาในตนเอง (faith) มีความรู้สึกที่ไม่ขลาดกลัวต่อปัญหาในการทำงานใด ๆ (fearless) มีพฤติกรรมความมุ่งมั่นและกล้าหาญ (straight in life) มีบุคลิกที่แน่วแน่ไม่หวั่นต่ออุปสรรคและความลำบาก (straight of character) การยอมรับตนเองและความรับผิดชอบต่อสิ่งที่กระทำ (self-responsibility) และการอุทิศตนแก่การทำงานให้สำเร็จ (secret of work) ประกอบกับแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญด้านความเชื่อถือได้ (trustworthiness) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมและการแสดงออกถึงความซื่อสัตย์จริงใจตรงไปตรงมา รวมทั้งการปฏิบัติตนในการรักษาสัญญา ตลอดจนมีความน่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจเมื่อปฏิบัติเช่นนี้อยู่เสมอจนได้รับความไว้วางใจ และบุคคลนั้นจะกลายเป็นคนซื่อสัตย์ที่ผู้อื่นให้ความเคารพนับถือและไว้วางใจสามารถพึ่งพาได้

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นพระเถระต้นแบบด้านคุณลักษณะทางจริยธรรม โดยพิจารณาจากการที่ท่านมีวัตรปฏิบัติอันเคร่งครัดของผู้ตั้งมั่นในศีลบารมีและทานบารมี คือ ท่านไม่แตะต้องลาภสักการะปัจจัย จดเว้นของเสพติดโดยสิ้นเชิง ท่านงดฉันเนื้อสัตว์และฉันอาหารมังสะวิรัติตั้งแต่อายุ 26 ปี และฉันอาหารเพียงมือเดียว ตั้งมั่นในกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตใด วัตรปฏิบัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่กระทำอย่างซื่อสัตย์ มั่นคงและสม่ำเสมอจนตลอดชีวิต กลายเป็นจริยวัตรหรือเป็นบุคลิกและอุปนิสัยที่ดีงาม (character) ของครูบาเจ้าศรีวิชัย จนท่านได้รับการขนานนามว่า “ครูบาศีลธรรม” (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562) และผู้คนทั่วไปต่างเคารพศรัทธาและไว้วางใจให้เป็นผู้นำในกิจการงานที่สำคัญ ประกอบกับบุคลิกของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีความเป็นผู้นำ (leadership) ทำให้สามารถควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ท่านเป็นผู้ริเริ่มให้สำเร็จได้ ดังตัวอย่างจากการที่ท่านเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างเส้นทางถนนขึ้นดอยสุเทพ ซึ่งก่อนหน้านั้นมีอุปสรรค

สำคัญที่ทำให้โครงการสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพในปี พ.ศ. 2477 หยุดชะงัก คือการขาดแคลนแรงงานจำนวนมาก ต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างสูงถึง 200,000 บาท และระยะเวลาในการก่อสร้างเนิ่นนานถึง 3 ปี แต่เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับปากว่าจะช่วยสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ ทั้งครูบาเดิม (พระอธิการโสภณ โสภโณ) (เจ้าอาวาสวัดแสนฝาง) พลตรี เจ้าแก้วนรวิทย์ (เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่) และหลวงศรีประกาศ (ผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่) ผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างถนนต่างเห็นพ้องต้องกันว่า “ถ้าครูบาศรีวิชัยบอกว่าสามารถทำเสร็จ เป็นอันเชื่อถือได้” (สมาคมชาวลำพูน, 2561) เมื่อมีการประกาศออกไปด้วยพลังศรัทธาในครูบาเจ้าศรีวิชัยมีผู้ทราบข่าวทยอยมาจากทั่วทุกทิศ มาขออาสาสร้างถนนหรือร่วมเป็นเจ้าภาพในการทำทางเป็นจำนวนมากจนสามารถสร้างแล้วเสร็จได้ในเวลาเพียง 5 เดือน 22 วันเท่านั้น (ภาพที่ 1) ซึ่งเป็นไปตามคำพูดของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ตอบพลตรี เจ้าแก้วนรวิทย์ว่า “จะเอาให้เสร็จเร็วกว่านี้” หลังจากที่ท่านได้ถามครูบาเจ้าศรีวิชัยว่า “ครูบา หกเดือนจะเสร็จแน่หรือ” (สง่า สุภาภา, 2499)

ภาพที่ 1 ครูบาเจ้าศรีวิชัยนั่งรถในวันเปิดทางขึ้นดอยสุเทพ ท่ามกลางศิษยานุศิษย์และประชาชน
ที่ร่วมสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: สมาคมชาวลำพูน (2561)

เหตุการณ์ข้างต้นนี้สะท้อนถึงความเป็นต้นแบบของคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมด้านความเชื่อถือได้ (trustworthiness) ของครูบาเจ้าศรีวิชัย การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นบุคคลที่แสดงออกด้วยความน่าเชื่อถือ ซื่อสัตย์ จริงใจ ตรงไปตรงมา ปฏิบัติตนในการรักษาสัญญา ซึ่งปรากฏวัตรปฏิบัติเช่นนี้ตั้งแต่ยังเป็นเด็กจนตลอดชีวิตที่อุปถัมภ์และอุปฐากบิดามารดาและผู้มีพระคุณอย่างสม่ำเสมอ มีจิตและวิถีปฏิบัติอันเป็นกุศล มุ่งมั่นทางธรรมจากการบำเพ็ญศีลและทานบารมีอย่างไม่ย่อท้อแม้ว่าจะมีอุปสรรคปัญหาจากการต้องอธิกรณ์อยู่หลายครั้ง ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีที่จะช่วยเสริมสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนไทย กล่าวคือ เมื่อเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ ทำสิ่งใดด้วยความถูกต้อง แสดงออกด้วยคุณลักษณะด้านสติปัญญา และความสามารถ (intelligence and ability) เป็นผู้นำที่มีความรู้ (knowledge) และมีดุลพินิจ (judgment) สิ่งนั้นจะส่งผลให้เกิดความน่าเชื่อถือกับตนเอง เมื่อต้องทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมก็จะมีอุปสรรคใด ๆ เพราะมีความไว้วางใจ เชื่อมั่นในตัวบุคคลนั้น ๆ

นอกจากนี้ คุณลักษณะที่สำคัญด้านความเชื่อถือได้ (trustworthiness) ของครูบาเจ้าศรีวิชัยนี้ยังสอดคล้องกับคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ (personality) ที่ Bass (1990) ได้แสดงความเห็นว่าคุณลักษณะ (character) ที่น่าเชื่อถือประกอบไปด้วยการมีความเชื่อมั่นในตนเอง (self-confidence) มีความซื่อสัตย์ (integrity) อดทนต่อความเครียด (tolerance of stress) การควบคุมอารมณ์ได้ดี (emotional control) มีความกระตือรือร้น (enthusiasm) ความตื่นตัว (alertness) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (originality) มีความสามารถในการปรับตัว (adaptability) เป็นคนเปิดเผยไม่เก็บตัว (extroversion)

2) การเคารพผู้อื่น (Respect)

จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยพบว่า ท่านเป็นบุคคลที่เคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้อื่น ปฏิบัติด้วยการให้เกียรติอยู่เสมอ ตั้งแต่ยังเด็กที่ท่านให้ความเคารพต่อบิดามารดา ตามเอกสารกล่าวว่า ท่านเติบโตมาในครอบครัวชาวนบ้านที่มีฐานะยากจน ต้องทำงานหนักมาตั้งแต่เล็ก แต่กระนั้นก็ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริตเพื่อเลี้ยงดูบิดามารดา ขณะเดียวกันที่มีจิตกุศลที่ตั้งมั่นโปรดบิดามารดาให้พ้นจากความทุกข์ยากและไปอยู่ในเมืองสวรรค์ จึงได้ตัดสินใจเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์เพื่อบวชบำเพ็ญเมตตาภาวนาเพื่อเป็นกุศลตอบแทนคุณบิดามารดาและอยู่ในบวรพระพุทธศาสนาจนมรณภาพ นอกจากนี้ตั้งแต่วัยเด็ก ท่านมีจิตที่เมตตาต่อสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย แม้กระทั่งเมื่อเป็นพระเถระท่านก็เลือกที่จะฉันมังสวิรัตเพื่อหลีกเลี่ยงการเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตที่จะเป็นอาหาร และสามารถปฏิบัติเช่นนี้ได้อย่างสืบนื่องยาวนาน การปฏิบัติเช่นนี้ของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นคุณลักษณะด้านคุณธรรมที่เป็นสภาพความดีงามในด้านต่าง ๆ คือ คุณธรรมที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยง หมายถึงความดีงามที่เร้ารัดการกระทำให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่อง และแสดงออกคุณลักษณะเหล่านั้นผ่านทางบุคลิกและอุปนิสัยติดตัวที่ดีงาม (Lickona, 1991)

แนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญด้านการเคารพ (respect) ยังหมายถึง การเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคล เพราะมนุษย์ทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีของตน การให้เกียรติซึ่งกันและกันจึงเป็นวิถีที่ควรปฏิบัติ โดยการแสดงออกซึ่งการเคารพนั้นต้องแสดงด้วยมารยาทที่ดีและมีความสุข คุณลักษณะนี้ของครูบาเจ้าศรีวิชัยฝึกฝนตั้งแต่เริ่มเข้าสู่บรรพชาด้วยพระพุทธานุภาพด้วยความตั้งใจเล่าเรียนพระธรรม พร้อมทั้งยังได้อุปฐากพระอุปัชฌาย์องค์แรกของท่าน คือ ตูเจ้าขัติ หรือ ครูบาขัตติยะซึ่งจากบันทึกต่าง ๆ ระบุอีกนามหนึ่งของท่านว่า “ครูบาแข่งแคะ” ซึ่งเป็นนามที่ชาวบ้านนิยมเรียกกันเพราะท่านเดินขากระเผลก ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพคุณค่าในศักดิ์ศรีและทางพระธรรมและคำสอนของพระครูรูปแรก

และเมื่อท่านได้อุปสมบทกับครูบาสมณะ ณ วัดบ้านโง้งหลวง และได้อยู่ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ไสยศาสตร์ คาถาอาคม และสักหมึกดำที่ขาทั้งสองข้างอันเป็นธรรมเนียมของผู้ชายในสังคมล้านนาขณะนั้นตามเอกสารประวัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยกล่าวตรงกันว่า นอกจากท่านจะตั้งใจรักษาพระวินัย รักษาศีลให้บริสุทธิ์หมั่นเรียนวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อมุ่งพระนิพพานแล้ว ท่านยังเป็นศิษย์ที่เคารพเชื่อฟังครูบาอาจารย์และหมั่นอุปัชฌาย์อุปฐากตามหน้าที่โดยเหมาะสม เช่น เมื่อครั้งที่พระศรีวิชัยไปขอลาสิกขาจากครูบาสมณะเพื่อมาดำเนินชีวิตทางโลก แต่ครูบาสมณะกลับนำท่านไปพบครูบาอุปละ วัดบ้านหาดออยแด่ เพื่อศึกษาพระธรรมที่วัดแห่งนี้ต่อไป พระศรีวิชัยก็ได้ปฏิบัติตามและยกเลิกลาสิกขาตามที่คิดไว้แต่แรก และเมื่อได้เล่าเรียนธรรมฝึกสมาธิวิปัสสนากับครูบาอุปละ พระศรีวิชัยก็ได้ละทิ้งด้านไสยศาสตร์และคาถาอาคมไปเสียแล้วหันมามุ่งการศึกษาพระธรรมอย่างเคร่งครัดและพากเพียรในการปฏิบัติกัมมัฏฐานมากขึ้น

นอกจากนี้ คุณลักษณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยข้างต้นยังสอดคล้องกับแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการในมิติอื่น ๆ ได้แก่ ความสุภาพ (civility) การให้เกียรติ (dignity) และการยอมรับผู้อื่น (acceptance) (Josephson, 2002) ซึ่งคุณลักษณะของผู้นำเชิงจริยธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยแสดงออกผ่านวัตรปฏิบัติที่ดีงาม ที่สื่อถึงการให้เกียรติ การยอมรับผู้อื่นรวมถึงการเคารพต่อผู้อื่นโดยไม่มีการแบ่งแยก จากข้อมูลกล่าวว่า ผู้คนในล้านนา รวมถึงกลุ่มคนชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้แก่ อีเก้อ กระเหรี่ยง ม้ง ขมุ มูเซอ ทุกชาติทุกภาษา ต่างเคารพศรัทธาครูบาเจ้าศรีวิชัยและนำวัตถุดิบบ้างไปถวายมิได้ขาด ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยก็มีได้รังเกียจในสิ่งของทั้งหลายที่นำมาถวายนั้น ขณะเดียวกันเงินทองที่ได้รับจากการถวายของผู้คน ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็ได้เก็บไว้ แต่นำไปเป็นทานแก่ภิกษุสามเณร คนยากจน คนอนาถาทั้งหลายที่ขาดปัจจัยต่าง ๆ เพื่อเป็นการบำเพ็ญบุญทานและช่วยเหลือผู้คน (สมชาย เปรมจิตต์, 2537)

การแสดงความเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้อื่น ปฏิบัติด้วยการให้เกียรติอยู่เสมอ มองเห็นถึงความดีงามทางศีลธรรมของบุคคล มีจิตใจเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมตตาผู้อื่นอยู่เสมอของครูบาเจ้าศรีวิชัยสอดคล้องกับคุณลักษณะเชิงคุณธรรม ดังที่ Lickona (1991) กล่าวว่า คุณลักษณะประกอบด้วยคุณค่าเชิงปฏิบัติ คุณค่าเชิงการกระทำ เราเจริญก้าวหน้าในคุณลักษณะของเราเหมือนดังที่คุณค่ากลายเป็นคุณธรรม ซึ่งเป็นความ

โน้มเอียงภายในที่เชื่อถือได้ที่จะสนองสถานการณ์ในทางดีเชิงจริยธรรมจะมีส่วนที่สัมพันธ์ระหว่างกันสามส่วน คือ ความรู้เชิงจริยธรรม ความรู้สึกเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และกล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีประกอบด้วยการรู้จักความดี ประารถความดี และกระทำความดี ความเคยชินของจิต และความเคยชินของการกระทำ ทั้งสามสิ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการนำการดำเนินชีวิตเชิงจริยธรรมเพื่อให้เกิดคุณภาวะทางวัฒนธรรมจากการเรียนรู้ การใช้ความถูกต้อง และความชอบธรรมจากผู้อื่นจะส่งผลให้ตนเองเป็นผู้มีคุณธรรมและเมตตาผู้อื่นต่อไปด้วย

3) ความรับผิดชอบ (Responsibility)

ตามแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ ความรับผิดชอบ (responsibility) หมายถึง ความรับผิดชอบ ควบคุมกิจกรรม การตั้งเป้าหมาย การพึ่งพาตนเอง การแสวงหาความเป็นเลิศ และการมีวินัยในตนเอง เพื่อควบคุมตนเองในสิ่งที่ปฏิบัติ การเป็นผู้มีความรับผิดชอบสูงสามารถแสดงถึงทักษะภาวะการเป็นผู้ผู้นำเชิงคุณลักษณะ (trait theory) ที่ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะส่วนตัว (personal traits) ที่มีอยู่ในตัวผู้นำ เช่น ความเฉลียวฉลาด (intelligence) ความซื่อสัตย์ (honesty) และความเชื่อมั่นในตนเอง (self-confidence) (Bass, 1990)

จากการสืบค้นประวัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยพบว่า ท่านเป็นต้นแบบของคุณลักษณะด้านความรับผิดชอบอย่างชัดเจน เห็นได้จากจริยวัตรของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่งดงาม มีวินัย และเคร่งครัด ท่านงดการเสพหมาก เมี่ยง บุหรี่ โดยสิ้นเชิง นอกจากการปฏิบัติสมถะมีภูฐานแล้ว ในการบำเพ็ญพรตเจริญภาวนา ท่านจะฉันอาหารวันละหนึ่งมื้อ งดอาหารจำพวกเนื้อทุกชนิด ฉันแต่ข้าวกับผักต้มใส่เกลือ และพริกไทยเล็กน้อย จริยวัตรของพระศรีวิชัยที่ปฏิบัติที่แสดงถึงความขยันหมั่นเพียร (จรัส โฆษณานันท์, 2549) ครูบาเจ้าศรีวิชัยยึดพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ และยึดถือปฏิบัติในแบบนิกายเสียงใหม่กับนิกายยงที่แพร่หลายในเขตบ้านโฮ้ง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ซึ่งมีการนุ่งห่มที่เรียกว่า “กุ่มผ้าแบบรดอก” สวมหมวกแขวนลูกประคำ ถือไม้เท้าและพัดใบตาลตามธรรมเนียมที่มีมาแต่อดีตดอยเต่า (ภาพที่ 2) ที่เป็นรูปแบบมาจากลังกาในการกระทำบำเพ็ญเมตตาภาวนา และรักษาสิกขา วินัยตามพุทธบัญญัติ (จรัส โฆษณานันท์, 2549)

ภาพที่ 2 ครูบาเจ้าศรีวิชัยถือพัดใบตาลถ่ายที่วัดพระธาตุจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ที่มา: ภิกษุอานันท ปุทธธัมโม. (2558)

เพ็ญสุภา สุขคตะ (2562) ได้วิเคราะห์ความโดดเด่นของครูบาเจ้าศรีวิชัยเพื่อเสนอเป็นบุคคลสำคัญของยูเนสโกว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความมุ่งมั่นที่จะประกาศพระธรรม เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยการจาริกเทศนาธรรมแก่ผู้คนทั้งชาวเมืองและชุมชนทุรกันดาร ทั้งยังจารพระธรรมคัมภีร์บนใบลานเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนามากกว่า 2,700 ผูก ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงเป็นผู้พัฒนาคุณลักษณะ (characterized) ในมิติการพัฒนาด้านคุณธรรมของมนุษย์ทั้งด้านความรู้คิด ด้านความรู้สึกรู้สึก และด้านพฤติกรรม (Vivekananda, 2013) นอกจากนี้ บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาเจ้าศรีวิชัยสอดคล้องกับคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาในด้านคุณลักษณะทางสังคม (social characteristics) ที่การจาริกเพื่อเทศนาธรรมแก่ผู้คนจนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาอย่างกว้างขวางนั้นสะท้อนให้เห็นว่าท่านมีทักษะทางความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal skills) อีกทั้งยังมีเสน่ห์ดึงดูด (attractiveness) ตลอดจนความร่วมมือ

(cooperativeness) สร้างการมีส่วนร่วมทางสังคม (social participation) และมีความเป็นนักการทูต (diplomacy) ที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมผ่านการเทศน์และการสนทนาธรรมท่ามกลางญาติโยมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อาทิ ชาวเขา อีเก้อ กะเหรี่ยง ย่างขาว และมุเซอผู้ซึ่งเคยนับถือภูตผี แต่เมื่อท่านได้สอนหลักพุทธธรรม พวกเขาส่งท้ายก็เกิดความเลื่อมใสหันมานับถือพระพุทธศาสนาด้วยความเต็มใจ (มูลนิธิสถาบันครูบาศรีวิชัย, 2560)

ผู้วิจัยพบว่า คุณลักษณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยสะท้อนให้เห็นว่าท่านมีลักษณะเชิงจริยธรรมจากการเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง (responsibility) แสดงถึงทักษะภาวะการณเป็นผู้นำ (leadership) ที่มีความเฉลียวฉลาด (intelligence) ความซื่อสัตย์ (honesty) และความเชื่อมั่นในตนเอง (self-confidence) คุณลักษณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยในประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นจาก “ศรัทธา” ที่ผู้คนมีต่อครูบาเจ้าศรีวิชัย คือ ศรัทธาตนบุญในตัว of ครูบาเจ้าศรีวิชัยในฐานะผู้นำพาชาวบ้านบุกเบิกสร้างทางขึ้นพระธาตุดอยสุเทพ การเผยแพร่พุทธศาสนา การจาริกทางเท้าเข้าสู่หมู่บ้านทั้งชาวบ้านและชาวดอย ด้วยวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดทำให้ชาวบ้านทั้งบนดอยและในเมือง รวมถึงชาวพม่าและไทใหญ่ต่างเลื่อมใสศรัทธาครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่านเป็นผู้นำในการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์ วัดวาสนสถานจำนวนมากมากกว่า 300 แห่งทั่วดินแดนล้านนา แต่ละแห่งท่านใช้เวลาไม่นานในการก่อสร้าง เพราะความศรัทธาที่ผู้คนมีต่อท่านจึงสามารถรวบรวมปัจจัย วัสดุ แรงงาน จากผู้เลื่อมใสศรัทธามาช่วยเหลือโครงการแต่ละแห่งให้บรรลุผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว ด้วยความศรัทธานี้ทำให้ท่านได้รับฉายาว่า “ครูบา ทันใจ” (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562) จนที่สุดศรัทธาตนบุญในตัว of ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แพร่กระจายไปทั่วและได้รับการยกย่องว่าเป็น “ตนบุญ” หรือเป็น “ตนวิเศษ” ที่มีอำนาจวิเศษช่วยปัดเป่าปัญหาได้ (ชិเกฮารุ ทานาเบ, 2555)

นอกจากนี้ คุณลักษณะสำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัยด้านความรับผิดชอบ การควบคุมกิจกรรม และการตั้งเป้าหมายยังสอดคล้องกับคุณลักษณะด้านสติปัญญาและความสามารถ (intelligence and ability) ซึ่งประกอบไปด้วยการเป็นผู้มีความรู้ และมีดุลยพินิจ (judgment) สะท้อนให้เห็นจากบทวิเคราะห์ความโดดเด่นของครูบาเจ้าศรีวิชัยว่าเป็นผู้ที่รู้จัก “เลือกรับและเลือกใช้” สถาปัตยกรรมรูปแบบต่าง ๆ ระหว่างมรดกภูมิปัญญาของชาวล้านนากับการรับนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและความทันสมัยจากภายนอก เช่น สยาม จีน พม่า และตะวันตก ซึ่งเป็นการนำของใหม่มาเพื่อประโยชน์ในเชิงการก่อสร้างและสถาปัตยกรรม จนเกิดเป็นสกุลช่างใหม่ระหว่างเก่ากับใหม่ ล้านนากับสยาม และไทยกับเทศ กลายเป็นสุนทรียศาสตร์ใหม่ที่เรียกว่า “กระบวนแบบครูบาเจ้าศรีวิชัย” และกลายเป็นต้นแบบของการสร้างศาสนสถานทั่วภาคเหนือตอนบนตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 จวบจนถึงปัจจุบัน (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562) นอกจากนี้ การก่อสร้างศาสนสถานและสาธารณสถานจำนวนมากของกระบวนครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ก่อให้เกิดการจ้างงานและการไหลเวียนของแรงงานไปตามสถานที่ก่อสร้างต่าง ๆ จำนวนมากจนเกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจล้านนาที่ส่งผลให้เกิดอุปสงค์ในสินค้าจำนวนมากทั้งเพื่อการอุปโภคบริโภคและเพื่อการทำบุญจนเกิด “ตลาดเคลื่อนที่” ที่เคลื่อนย้ายไปตามสถานที่ก่อสร้างต่าง ๆ ที่ครูบาเจ้า

ศรีวิชัยเดินทางไป (มนวิธน์ พรหมรัตน์, 2560) ขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกลุ่มเจ้านาย ชนชั้นปกครอง คหบดี พ่อค้าต่างชาติ รวมไปถึงเครือข่ายที่มีความหลากหลายอื่น ๆ เช่น เครือข่ายชาวล้านนา เครือข่ายชาวกะเหรี่ยง พม่า และไทใหญ่ เป็นต้น (พระพิชัย ปิยสีโล, 2561)

4) ความเป็นธรรม (Fairness)

Josephson (2002) ได้นิยามความเป็นธรรม (fairness) คือ การทำความเข้าใจกระบวนการและผลลัพธ์ของการตัดสินใจผ่านความเป็นกลาง การรวบรวมอย่างละเอียดของข้อเท็จจริงและรับความเห็นทุกด้าน เมื่อเรามีความยุติธรรม เราจะปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน จะไม่ใช่ประโยชน์หรือถูกคนอื่น เพราะเกิดความเข้าใจว่าเราทุกคนเท่าเทียมกันในหลายทาง

จากการศึกษาพบว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยพัฒนาคุณลักษณะ (characterized) ด้วยตัวของท่านเอง ผ่านการฝึกปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐานอย่างต่อเนื่องและยาวนาน จนเกิดเป็นคุณธรรมครบทั้งสามด้าน คือ ด้านรู้คิด ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม โดยท่านมีเป้าหมายหลัก คือ มุ่งทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุในทางพระพุทธศาสนา ตามที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ตั้งความปรารถนาว่าท่านจะบำเพ็ญ “โพธิสัตว์ธรรม” เพื่อมุ่งหมายจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคตกาล ดังจะเห็นได้จากวัตรปฏิบัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยทั้งจริยวัตรในแต่ละวัน ลักษณะการฉันอาหาร รวมถึงสัจวาจาที่ท่านรับปากว่าจะทำและทำจนสำเร็จ เช่นการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานทั่วล้านนา และการสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ

คุณลักษณะเหล่านี้สัมพันธ์กับคุณลักษณะความเป็นธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีกระบวนการตัดสินใจผ่านความเป็นกลาง มีการรวบรวมอย่างละเอียด และปฏิบัติต่อทุกฝ่ายอย่างยุติธรรม ดังที่ Josephson (2002) ได้ขยายความในคุณลักษณะสำคัญ 6 ประการว่า เมื่อเรามีความเป็นธรรม (fairness) เราจะปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน จะไม่ใช่ประโยชน์หรือถูกคนอื่น เพราะเกิดความเข้าใจว่าเราทุกคนเท่าเทียมกันในหลาย ๆ ทาง เห็นได้จากครูบาเจ้าศรีวิชัยท่านเป็นครูอุปัชฌาย์บวชบรรพชาอุปสมบทแก่ชาวบ้านทุกคนอย่างเสมอภาคกัน ไม่ว่าคนชาวบ้านหรือชาวเขาชาวดอย กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ แม้แต่ผู้ด้อยโอกาส คนยากไร้ทางไกลความเจริญเป็นจำนวนมาก (ภาพที่ 3) ทั้งนี้ เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสเข้าถึงพระธรรม ได้ศึกษาธรรมะและน้อมนำสู่ร่มกาสาวพัสตร์ (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562) นอกจากนี้ ปัจจัยทั้งหลายที่ได้รับการถวายเป็นจำนวนมากจาก “กระบวนการครูบาเจ้าศรีวิชัย” เพื่อก่อสร้างปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ท่านได้นำบางส่วนที่นอกเหนือจากการบริหารการก่อสร้างไปบริจาคแจกจ่ายแก่ผู้คนที่ขาดและยากไร้ ทั้งสมณพราหมณ์ คนอนาถาอายุจกฉก คนขอทานทุกชาติทุกภาษาที่ขัดสนโดยเสมอกัน (มูลนิธิสถาบันครูบาศรีวิชัย, 2560)

ภาพที่ 3 ครูบาเจ้าศรีวิชัยกับพระภิกษุสามเณร ณ วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: ภิกษุอนันท์ พุทธธัมโม (2558)

นอกจากนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยเชิงบวก (character strengths) ซึ่งเป็นจุดแข็งของความเป็นธรรม (fairness) ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการพัฒนาคุณภาพของชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น (Peterson, 2004) โดยความศรัทธาจากประชาชนที่มีต่อครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นภาพสะท้อนที่สำคัญถึงคุณลักษณะเชิงบวกที่เป็นจุดแข็งด้านความเป็นธรรม (fairness) กล่าวคือ ความศรัทธาของผู้คนต่อครูบาเจ้าศรีวิชัยนอกจากจะมีต่อ “ตนบุญ” ในตัวครูบาเจ้าศรีวิชัยและต่อวัตรปฏิบัติที่ดีงามแล้ว ศรัทธานี้ยังเป็นความศรัทธาที่มาจากการพัฒนาจิตใจข้อกล่าวหาจากการต้องอธิกรณ์ถึงหกครั้งของครูบาเจ้าศรีวิชัย จากการศึกษางานเขียนเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ผู้วิจัยพบว่า มีการวิเคราะห์ถึงเหตุผลที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต้องอธิกรณ์ว่ามาจากบริบททางการเมืองและสังคมของล้านนากับสยามที่มีความแตกต่างกัน จนนำไปสู่การตั้งข้อกล่าวหาแก่ครูบาเจ้าศรีวิชัยต่างกรรมต่างวาระหลายครั้งในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2451-2479 แต่เมื่อได้รับการไต่สวนแล้วพบว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้บริสุทธิ์ทุกกรณี ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวครูบาเจ้าศรีวิชัยมากยิ่งขึ้น (พระพิชัย ปิยสีโล, 2561) ความศรัทธาดังกล่าว

เห็นได้จาก การบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ ทั่วไปในล้านนาซึ่งต้องใช้ทั้งเงินและแรงงานอย่างมหาศาล แต่กลับมีผู้คนจากทั่วสารทิศร่วมถวายจตุปัจจัยและเงินทองเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาและสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ของครูบาเจ้าศรีวิชัยอย่างไม่ขาดสาย จนกลายเป็น “กระบวนการครูบาเจ้าศรีวิชัย” หรือความเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมทางศาสนาที่มีการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานในพื้นที่ภาคเหนือ (โสภา ชนะมูล, 2534) ดังการบันทึกในตำนานครูบาเจ้าศรีวิชัยฉบับพิสดาร กล่าวว่า “...วันหนึ่งบ่ต่ำกว่า 200-300 คน หรือ 400-500 คน มิได้ขาดสักวันสักเวลา...” หรือ “...เงินทองที่ปฤชนมหาชนทั้งหลายทั้งภายในและภายนอก มาท้อทานแก่ท่านและร่วมทำบุญกับท่านวันหนึ่ง ๆ เก็บได้บ่ต่ำกว่า 200-300 รูเปี้ยขึ้นไปทุกวัน...” ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยเชิงบวกในความเป็นธรรมและภาวะความเป็นผู้นำของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้อย่างชัดเจนถึงความสามารถในการกระตุ้นสมาชิกในทีมและนำพากลุ่มบรรลุผลลัพธ์ที่ต้องการ รักษาความสัมพันธ์ที่ดีและความสามัคคีของสมาชิกภายในกลุ่ม (Peterson, 2004)

5) การเอื้ออาทร (Caring)

ตามแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการให้ความหมายของคุณลักษณะความเอื้ออาทร (caring) คือ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การให้กำลังใจแก่ผู้อื่น และการสร้างพลังบวกให้แก่ผู้อื่น (Josephson, 2002) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดอุปนิสัยเชิงบวกในหมวดหมู่ความสัมพันธ์ (interpersonal strengths) หรือจุดแข็งด้านมนุษยสัมพันธ์ (humanity) คือ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การดูแลเอาใจใส่ผู้อื่น มีความเอื้ออาทรและมีความเป็นมิตรต่อผู้อื่น โดยจะมีบุคลิกลักษณะ 3 ด้านคือ ความเมตตา (kindness) ความรัก (love) และความฉลาดในการเข้าสังคม (personal intelligence) (Character Counts, 2020)

การแสดงออกคุณลักษณะเชิงคุณธรรมด้านการเอื้ออาทรของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นการแสดงออกในความมีเมตตาต่อสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ตามประวัติครั้งที่ท่านยังเป็นเด็กที่พ่อแม่ของท่านนำปาลมาขังเพื่อทำเป็นอาหาร ท่านกลับปล่อยปลานั้นเสีย อย่างไรก็ตาม ในกรณีของครูบาเจ้าศรีวิชัยซึ่งท่านเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา คุณลักษณะการเอื้ออาทรของท่านจึงปรากฏในอย่างเชื่อมโยงกับคุณลักษณะด้านสุนทรียภาพและความเข้าใจความหมายในชีวิตร (transcendence) ในเชิงจิตวิญญาณและศาสนา (spirituality and religiousness) (Peterson, 2004) พิจารณาได้จากปณิธานหลักของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีแนวทางในการบำเพ็ญเพียรบารมีเพื่อให้บรรลุธรรมพระนิพพานและสำเร็จในสัมโพธิญาณ ดังที่ท่านปรากฏอริชฐานบารมีของท่านในท้ายใบลานทุกผูกที่ท่านจารขึ้นว่า “...ตั้งผากระนา (ปรารภ) ขอท้อได้ถึงธรรมะ ยึดเหนี่ยวเอาพระนิพพานสิ่งเดียว...” (อ้างถึงในโสภา ชนะมูล, 2534) ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ปฏิบัติตามปณิธานนี้อย่างชัดเจน โดยพิจารณาจากวัตรปฏิบัติของท่านที่มุ่งเน้นการปฏิบัติสายวิปัสสนากัมมัฏฐาน และการให้ความสำคัญกับทสวดที่เกี่ยวข้องกับการ

บำเพ็ญบารมี เช่น บทธวดบารมี 30 ทศ หรือบทธวดบารมี 9 ชั้น ซึ่งเป็นบทธวดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสวดทุกเช้าค่ำ และสอนให้หมู่ศิษยานุศิษย์ปฏิบัติตาม

อย่างไรก็ตาม การทำกิจกรรมเพื่อศาสนาจึงเป็นความเมตตาและการเอื้ออาทร (caring) ของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ถูกแทนด้วยคำว่า “ทานบารมี” ที่ท่านได้สร้างและสั่งสมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามปณิธานหลักของท่านคือการถึงซึ่งนิพพาน ขณะที่ผู้คนทั้งหลายก็ได้ร่วมสะสมบุญบารมีเพื่อให้ไปถึงนิพพานได้ด้วยเช่นกัน กิจกรรมทางศาสนาและสาธารณประโยชน์เพื่อสร้างทานบารมีแก่ผู้คนของครูบาเจ้าศรีวิชัย อาทิ 1) การเป็นพระอุปัชฌาย์ที่ทำการบวชให้แก่กุลบุตรมากมายตามเส้นทางที่ท่านได้จาริกไป ซึ่งเป็นการให้โอกาสคนได้เข้าถึงธรรมะผ่านการเล่าเรียนพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) การจารพระไตรปิฎกและพระธรรมวินัยต่าง ๆ เพื่อค้ำจุนพระศาสนาตามแนวทางการบำเพ็ญเพียรบารมี 3) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน เช่น พระธาตุเจดีย์ วิหาร อุโบสถ หอไตร และอาคารอื่น ๆ ถือเป็นทานบารมีที่ยิ่งใหญ่ของครูบาเจ้าศรีวิชัยเพราะเป็นการสืบพระศาสนาผ่านถาวรวัตถุเพื่อเป็นพื้นที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์และเป็นทานแก่อุบาสกอุบาสิกาคนทั่วไป และ 4) การสร้างสาธารณประโยชน์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างสิ่งก่อสร้างที่เป็นสาธารณประโยชน์เพื่อเป็นทานบารมีแก่ผู้คน ที่สำคัญคือการสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพในปี พ.ศ. 2477 และสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิงเชื่อมระหว่างตำบลริมปิง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนกับตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2480 ก่อนที่ท่านจะมรณภาพหนึ่งปี

6) ความเป็นพลเมือง (Citizenship)

ตามแนวคิดคุณลักษณะสำคัญ 6 ประการ ความเป็นพลเมือง (citizenship) หมายถึง ความเป็นผู้มีคุณธรรม (virtue) พลเมือง คือ ผู้ที่รู้จักหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกของสังคม มีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความยุติธรรม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ปกป้องสิ่งแวดล้อม (Josephson, 2002) ซึ่งสอดคล้องแนวคิดอุปนิสัยเชิงบวก (character strengths) ในกลุ่มที่ยึดถือคุณธรรมด้านความเป็นธรรม (virtue of justice) ที่นิยามความเป็นพลเมืองว่า ผู้ที่มีคุณลักษณะที่เป็นจุดแข็งด้านการรับผิดชอบต่อสังคมและการทำงานร่วมกัน คนที่พร้อมที่จะทำงานกับผู้อื่น โดยสามารถสร้างประโยชน์ไม่ว่าจะทำงานร่วมกับคนกลุ่มใดก็ตาม กล่าวโดยสรุปแล้ว คุณลักษณะของความเป็นพลเมือง คือ บุคคลที่รู้รับผิดชอบหน้าที่ มีความเสียสละ มีความมุ่งมั่น อดทน และมีความซื่อสัตย์ (Character Counts, 2020)

ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีผู้ที่มีคุณธรรมด้านความเป็นพลเมือง (citizenship) ตามแนวคิดคุณลักษณะสำคัญ 6 ประการ ถึงแม้ว่าในช่วงเวลาที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีชีวิตอยู่ วาทกรรมของ “ความเป็นพลเมือง” ยังไม่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้อธิบายบทบาทและหน้าที่ของผู้คนในสังคม แต่ถ้าถอดความหมายจากคำนิยามของวาทกรรมความ

เป็นพลเมืองแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แสดงออกถึงคุณลักษณะเชิงคุณธรรมนี้อย่างชัดเจน และพบว่า คุณลักษณะที่ประกอบด้วยคุณค่าเชิงปฏิบัติ ซึ่งเมื่อปฏิบัติสม่ำเสมอและต่อเนื่องจะส่งผลให้ตนเองเป็นผู้มีคุณธรรม และมีความเมตตาต่อผู้อื่นต่อไปด้วย (Lickona, 1991)

ครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งปณิธานที่จะบรรลุถึงพุทธภูมิและดำเนินตามปณิธานนั้นอย่างเคร่งครัด ท่านได้ตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะบำเพ็ญเพียรบารมีปรารถนาบรรลุนิพพาน การบำเพ็ญบารมีของท่านแบ่งได้เป็น 3 ส่วน สำคัญ ได้แก่ ส่วนแรก คือส่วนพระพุทธรูปที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างศาสนสถานในพุทธศาสนา เพื่อเป็นตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งวิหาร เจดีย์ และเสนาสนะต่าง ๆ ส่วนพระธรรม คือการสร้างหอไตร การจารพระไตรปิฎกและพระธรรมวินัยต่าง ๆ และส่วนพระสงฆ์ คือการบรรพชาสามเณร และอุปสมบทพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก (พระพิชัย ปิยสีโล, 2561) การเจริญทานบารมี มีเมตตา และบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น คือคุณลักษณะเชิงคุณธรรมในตัวท่าน สะท้อนในจริยวัตรทั้งดงามและเคร่งครัดในศีลในธรรม สร้างความศรัทธาในหมู่คนเป็นจำนวนมากในฐานะตนบุญ และแม้จะเผชิญต่ออุปสรรคต่าง ๆ ท่านก็มีความอดทน ไม่ท้อถอยต่อความยากลำบาก กล่าวคือ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมิได้แต่เพียงสร้างสาธารณประโยชน์เฉพาะในบ้านเกิดที่จังหวัดลำพูนของท่านเท่านั้น แต่ท่านได้สร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมในทุกพื้นที่ที่ท่านจาริกไปถึงทั่วดินแดนล้านนา แม้แต่ชุมชนในถิ่นทุรกันดาร และการเดินทางไปที่ต่าง ๆ ท่านก็ได้ก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและศาสนวัตถุมากมาย รวมไปถึงยังช่วยเหลือผู้ยากไร้ขัดสนตามแต่กำลังที่ท่านมีอยู่เสมอ

กิจกรรมที่เป็นการก่อสร้างเพื่อสาธารณประโยชน์ของชุมชนที่สำคัญมากประการหนึ่งคือ การสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพซึ่งต้องใช้ทั้งกำลังแรงงานและจำนวนเงินจำนวนมาก และอย่างที่ทราบกันดีคือการสร้างถนนครั้งนี้เป็นการก่อสร้างที่มีได้ใช้ทั้งงบประมาณและแรงงานที่สนับสนุนโดยรัฐบาลเลย ปรากฏการณ์นี้ด้านหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะการเสียสละเพื่อส่วนรวมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งในความหมายของ “ความเป็นพลเมือง” แล้วการเสียสละหรือการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมถือเป็นคุณธรรมและมีคุณค่าในเชิงปฏิบัติ เห็นได้จากการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเสียสละตนเองเพื่อช่วยกิจการของสังคมส่วนรวมด้วยการ “นั่งหนัก” เป็นเวลานาน เพื่อรับภาระบริจาคและร่วมทำบุญของผู้มีจิตศรัทธาร่วมถวายเงินทองและปัจจัยอื่น ๆ ในการก่อสร้างถนน เหตุการณ์นี้จึงเป็นคุณลักษณะเชิงคุณธรรมด้านการรู้คิด (cognitive aspect of moral character) ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยประเมินตนเองว่าจะทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้อย่างไร และสามารถสร้างการตัดสินใจเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมที่ดีงามได้ และสิ่งสำคัญที่สุดคือเมื่อถนนนี้แล้วเสร็จก็ได้สร้างประโยชน์แก่ผู้คนจากทั่วทุกสารทิศได้เดินทางไปกราบสักการะพระบรมธาตุดอยสุเทพได้สะดวกและปลอดภัยจนปัจจุบัน

คุณลักษณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยข้างต้น สอดคล้องกับคุณลักษณะศึกษาและการพัฒนาคุณลักษณะของ Nucci and Narvaez (2008) ที่อธิบายการแสดงออกคุณลักษณะเชิงคุณธรรมด้านการรู้คิด (cognitive aspect of moral character) ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งประกอบด้วยการมีเหตุผลทางด้านคุณธรรม

(moral reasoning) รู้ว่าการทำความดีหรือสิ่งที่ดีงามนั้นมีความหมายอย่างไร และทำไปเพื่ออะไร การตัดสินใจโดยไตร่ตรอง (thoughtful decision-making) สามารถสร้างการตัดสินใจเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมที่ดีงาม และการรู้จักคุณธรรมจริยธรรมในตน (moral self-knowledge) อีกทั้งยังมีคุณลักษณะเชิงคุณธรรมจริยธรรมด้านพฤติกรรม (behavioral aspect of moral character) ที่แสดงออกด้วยความตั้งใจตามการรับรู้ของตนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แม้ว่าจะพบกับความยุ่งยากก็ตาม

จากผลการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาและวิเคราะห์ถึงความเป็นต้นแบบพลเมืองโลกของครูบาเจ้าศรีวิชัยตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาและแนวคิดคุณลักษณะสำคัญ 6 ประการ ไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาและแนวคิดคุณลักษณะสำคัญ 6 ประการ

คุณลักษณะ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย	คุณลักษณะเชิงจริยธรรม (Ethical Characteristic)	คุณลักษณะเชิงคุณธรรม (Moral Characteristic)
แนวคิดคุณลักษณะศึกษา (Character Education)	- มีภาวะความเป็นผู้นำเชิงจริยธรรม เช่น การสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ - มีวัตรปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามตามหลักคำสอนของศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การอุปถัมภ์อุปฐากบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ช่วยเหลือเจือจานญาติพี่น้อง ลูกศิษย์และคนทั่วไป เป็นต้น - เผยแผ่พระศาสนาและสร้างสิ่งสาธารณะประโยชน์เพื่อชุมชนและสังคม	- เป็นผู้มีความรู้และรู้คิดต่อลักษณะคุณงามความดี เช่น มีจิตอันเป็นกุศลมุ่งทางธรรมบำเพ็ญศีลและทานบารมี เป็นต้น - มีอุปนิสัยติดตัวอันดีงามที่สั่งสมจากการปฏิบัติคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างต่อเนื่องและยาวนานตลอดชีวิต เช่น ความกตัญญูต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ มีจิตเมตตากรุณาแก่สิ่งมีชีวิต ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เป็นต้น
แนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ (Six Pillars of Character)	- ความรับผิดชอบ (responsibility) - ความเป็นธรรม (fairness)	- ความเชื่อถือได้ (trustworthiness) - การเคารพ (respect) - การเอื้ออาทร (caring) - ความเป็นพลเมือง (citizenship)

5. อภิปรายผลการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง การศึกษาครูบาเจ้าศรีวิชัยในฐานะต้นแบบพลเมืองโลกด้านคุณลักษณะเชิงจริยธรรม และคุณธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงความเป็นต้นแบบพลเมืองโลกด้านคุณลักษณะเชิงจริยธรรม และคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเป็นต้นบุญของชาวล้านนา ผ่านกรอบแนวคิดคุณลักษณะศึกษา (character education) และแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ (six pillars of character)

จากการรวบรวมข้อมูลด้านคุณสมบัติและคุณลักษณะเชิงคุณธรรมและจริยธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย พบว่า มีความเหมาะสมในการเป็นต้นแบบเชิงคุณลักษณะ เพราะมีความโดดเด่นในฐานะเป็นต้นแบบ (role model) ที่สามารถใช้เป็นแบบอย่างทางคุณลักษณะศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีและพึงประสงค์ด้านจริยธรรมและคุณธรรมพลเมืองโลกแก่สังคมไทย กล่าวคือ คุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยสอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามที่ Knip (1986) เสนอว่า พลเมืองโลกควรมีลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมที่ให้ความสำคัญต่อการเอื้ออาทรต่อผู้อื่น ทั้งการช่วยเหลือและการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมที่เน้นการมีส่วนร่วมและลงมือช่วยเหลือผู้อื่น การยอมรับในคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่มีความแตกต่างและหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม การแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยสันติ เป็นผู้มีความเป็นธรรมให้ความเสมอภาค มีจิตใจมุ่งมั่นแน่วแน่ มีความซื่อสัตย์และภาคภูมิใจในความเป็นมนุษย์

จากประเด็นดังกล่าวครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมในฐานะเป็นต้นแบบพลเมืองโลกทั้งในระดับบุคคลจากคุณลักษณะเชิงคุณธรรมที่เป็นผู้มีอุปนิสัยที่ดีงาม และในระดับสังคมจากคุณลักษณะเชิงจริยธรรมที่เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดี และสร้างประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมล้านนา นอกจากนี้คุณลักษณะของครูบาเจ้าศรีวิชัยยังเป็นไปตามข้อเสนองานขององค์การยูเนสโกว่าด้วยเรื่องพลเมืองโลกศึกษา (global citizenship education) ที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาเด็กให้มีเจตคติ คุณลักษณะ พฤติกรรมพึงประสงค์ และรวมถึงการให้คุณค่าแก่ค่านิยมเชิงจริยธรรมเพื่อการพัฒนาประชาคมโลกในฐานะพลเมืองโลก (UNESCO, 2023) และมีมิติของโลกที่เชื่อมโยงกัน 8 ประการ (8 global dimensions) ที่เป็นต้นแบบในพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความเป็นพลเมืองโลก (Department for International Development, 2005) ในมิติที่ 1 ความเป็นพลเมืองโลก (global citizenship) ที่มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม มีเจตคติคุณธรรมจริยธรรม และมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมที่อยู่อาศัย

การศึกษาประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งแต่วัยเยาว์ไปจนถึงบั้นปลายชีวิตยังพบว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นต้นแบบของคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมที่สอดคล้องตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษาทุกประการ กล่าวคือ มีคุณลักษณะเชิงคุณธรรมจริยธรรมด้านการรู้จัก หรือการรับรู้เชิงคุณธรรมจริยธรรม (Nucci & Narvaez, 2008) มีคุณลักษณะของการเป็นผู้ที่มีความรู้ เป็นคนดี รวมถึงการรู้เกี่ยวกับความดี การรักที่จะทำในสิ่งที่ดีและการปฏิบัติ

ตนให้อยู่ในกรอบจริยธรรมทางสังคมที่ดีงาม (Lickona, 1991) และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของมนุษย์สามด้านคือ ด้านการรู้จักตน ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม (Vivekananda, 2013)

นอกจากนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังเป็นพระเถระที่สำคัญที่สุดรูปหนึ่งในประวัติศาสตร์ล้านนาที่มีบทบาทเป็นผู้นำ (leadership) ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Bass (1990) และมีบทบาททางสังคมวัฒนธรรมเป็นผู้อุปถัมภ์คำขุพระพุทธรูปศาสนาผ่านการเทศนาอบรมสั่งสอน วิถีปฏิบัติ และการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานมากมายหลายแห่งในภาคเหนือ บทบาทด้านต่าง ๆ เหล่านี้ของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางจนปัจจุบัน

ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังมีคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมที่เป็นไปตามแนวคิดคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ (six pillars of character) อย่างเด่นชัด กล่าวคือ ด้านคุณธรรมนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ปฏิบัติคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น การมีคุณลักษณะด้านความเชื่อถือได้ การเคารพ การเอื้ออาทร และความเป็นพลเมือง และด้านจริยธรรมครูบาเจ้าศรีวิชัยมีความประพฤติที่ดีงามตามหลักศีลธรรมจนเป็นยอมรับของสังคม เช่น คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ และความเป็นธรรม (Character Counts, 2020; Josephson, 2002)

จากข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงมีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการเป็นต้นแบบ (role model) ของพลเมืองโลกในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีและพึงประสงค์ รวมถึงนำไปเป็นแบบอย่างส่งเสริมคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและคุณธรรมเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมของประเทศไทยต่อไป

6. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (2566-2570) ควรมีการศึกษาวิจัยบุคคลต้นแบบเชิงจริยธรรมและคุณธรรม ทั้งที่เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์และร่วมสมัย เพื่อนำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมที่หลากหลายมากขึ้น

2) ควรมีการศึกษาวิจัยบุคคลสำคัญในแต่ละท้องถิ่น เพื่อต่อยอดองค์ความรู้ของท้องถิ่นศึกษา ให้กว้างขวางและมีความลึกซึ้งในเชิงวิชาการมากขึ้น

3) สถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำสาระและองค์ความรู้ของการศึกษาตามรูปแบบ “คุณลักษณะศึกษา” หรือ “คุณธรรมจริยธรรมศึกษา” ไปใช้เป็นส่วนประกอบการจัดการศึกษาทั้งในระดับโรงเรียน และระดับอุดมศึกษาเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะ บุคลิก และอุปนิสัยพึงประสงค์แก่ผู้เรียน และเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมบนเส้นทางการแสวงบุญของครูบาเจ้าศรีวิชัย ต้นบุญแห่งล้านนาเพื่อพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองลำปาง” โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) ปีงบประมาณ 2565

บรรณานุกรม

- จรัส โฆษณานันท์. (2549). ตามรอยพระครูเจ้าศรีวิชัยและพระครูบาขาวปี นักบุญแห่งล้านนา. ห้างหุ้นส่วนจำกัด มีเดีย เพรส.
- จิรัชชาติ สันติยะศ. (2552). “ครูบาศรีวิชัย” กับคตินิยมแบบ “ครูบา” (ใหม่) ช่วงทศวรรษ 2530-2550. *วารสาร ศิลปวัฒนธรรม*, 31(4), 80-95.
- จำเริญรัตน์ เจือจันทร์. (2548). *จริยศาสตร์: ทฤษฎีจริยธรรมสำหรับนักบริหารการศึกษา*. โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์.
- ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ. (2540). การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครูบาศรีวิชัย พ.ศ. 2447-2481. [วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชีกษารุ ทานาเบ. (2555). *พิธีกรรมและปฏิบัติการในสังคมชาวนาภาคเหนือของประเทศไทย*. ขวัญชีวัน บัวแดง และ อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (บรรณาธิการ). ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชูสิทธิ ชูชาติ. (2535). *แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องครูบาในล้านนา*. วิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา
- ณัฐพงศ์ ดวงแก้ว. (2559). การศึกษากระแส “ครูบาคติใหม่” ในภาคเหนือของไทย พุทธทศวรรษ 2530-2550. [วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดาร์พงษ์ รัตนสุวรรณ. (2561). *พระบรมราชโบายในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณฯ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว กับการพัฒนาการศึกษา*.
<https://edu.chula.ac.th/sites/default/files/2019-07/บรรยายครูศาสตร์จุฬา.pdf>

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2557). ประวัติศาสตร์ที่ไม่ถูกจำ “ครูบาศรีวิชัยกับการปกครองรวมศูนย์ของกรุงเทพฯ”.
<https://www.tcijthai.com/>.

ธเนศวร เจริญเมือง. (2561). *รำลึก 140 ปี ชาตกาล ครูบาศรีวิชัย (พ.ศ.2541-2561)*. ภาควิชาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวานิช. (2544). *การวิจัยและพัฒนาเพื่อการปฏิรูปทั้งโรงเรียน*. คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิภาพร วรณลังกา และคณะ. (2562). การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมพลเมืองโลก. *วารสาร
บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 15(ฉบับเพิ่มเติม), 203-215.

ประวัติ พันผาสุก. (2549). *คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

พระครูปลัดพรหมเรศ โชติวิโร และคณะ. (2560). *บทบาทความเชื่อมโยงภูมิภาคของพระมหาเถระในล้านนา*.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่.

พระเทวินทร์ เทวินโท. (2544). *พุทธจริยศาสตร์*. สหมิตรพรินติ้ง.

พระนฤพันธ์ ญาณิสโร. (2562). วิถีครูบากับการพัฒนาสังคม. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(1), 19-28.

พระพิชัย ปิยสีโล. (2561). *การสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหานันต์ องค์กรศิริ. (2561). คุณธรรมจริยธรรมกับการพัฒนาผู้เรียนในยุคไทยแลนด์ 4.0. *วารสารนวัตกรรม
การศึกษาและการวิจัย*, 2(2), 81-90.

พระมหาช่วง ภูริวิฑฒโน. (2556). *เรื่องจริงอันศักดิ์สิทธิ์ เกิดนิมิตปาฏิหาริย์ เล่ม 7: ปาฏิหาริย์ครูบาศรีวิชัย*. จึงค์ ปิ
ยอนด์ บุ๊คส์.

พิสิษฐ์ นาสี. (2561). “ครูบาสมัยใหม่” คุณค่าแบบล้านนา สู่ผู้เชื่อถือศรัทธาในระดับสากล. *วารสารรัฐศาสตร์และ
รัฐประศาสนศาสตร์*, 9(2), 49-86.

พีระนันท์ นันทขว้าง. (2544). *การศึกษาแบบโบสถ์และวิหารในเขตภาคเหนือตอนบนตั้งแต่ยุคฟื้นฟู อาณาจักร
ล้านนาถึงยุคครูบาศรีวิชัย พ.ศ.2339-2481*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยศิลปากร

เพ็ญสุภา สุขคตะ. (2562). “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” เป็นบุคคลสำคัญของโลกต่อองค์การยูเนสโก. *วารสาร มจร.
ทริภูมัยปริทรรศน์*, 3(2), 106-118.

- ไพรินทร์ ฌ วันนา. (2560). การศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติอารยธรรมวิถีของสี่ครูบาในจังหวัดลำพูน. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 6(2), 19-27.
- ภักดีกุล รัตนา. (2563). การศึกษา “คุณลักษณะ” ของผู้หญิงล้านนาตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษา. *วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย*, 14(2), 1-15.
- ภิกษุอานันท์ พุทธธัมโม. (2558). *ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา ศรีหริภุญชัย*. โรงพิมพ์นันทพันธ์.
- มนวัธน์ พรหมรัตน์. (2560). ขบวนการครูบาศรีวิชัย: เงินตรา บุญบารมี บนความเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจของล้านนา. *มนุษยศาสตร์สาร*, 18(2), 84-103.
- มูลนิธิสถาบันครูบาศรีวิชัย. (2560). *ประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย*. หจก.วนิดาการพิมพ์.
- ธณวีร์ พาผล. (2556). รายงานวิจัยการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ความมั่นคงทางอารมณ์เพื่อการบริโภคสื่อและข่าวสารอย่างชาญฉลาดของเยาวชนในแขวงนครพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วศิน อินทสระ. (2541). *พุทธจริยศาสตร์*. โรงพิมพ์ทองกาว.
- วศิน อินทสระ. (2544). *จริยศาสตร์ศาสตร์ที่ว่าด้วยคุณความดีและศิลปะในการตัดสินใจ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). บริษัทสำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991 จำกัด.
- คิawe รัตนิต. (2521). *พระของประชาชน*. ปิยสารัน.
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (2559). *ข้อวินิจฉัยประวัติครูบาศรีวิชัย*. กลุ่มพุทธมัลย์.
- สง่า สุภาภา. (2499). *ชีวิตและงานของครูบาศรีวิชัย*. คลังวิทยา.
- สถาพร วิชัยรัมย์. (2559). *จริยธรรมสำหรับนักบริหาร*. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- สมบุญ ติบเตปิน และคณะ. (2549). *แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สมหมาย เปรมจิตต์ (บ.ก.). (2537). *ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดารและตำนานวัดสวนดอก*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมหมาย เปรมจิตต์. (2543). *ประวัติครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา*. โรงพิมพ์มิ่งเมือง.
- สมาคมชาวลำพูน. (2561). *ครูบาเจ้าศรีวิชัย: สิริชีวประวัติ วัตรปฏิบัติ หลักธรรมคำสอน และมงคลบารมี*. สมาคมชาวลำพูน.

สามารถ บุญรัตน์. (2561). อารยธรรมวิถี 4 ครูบา: แนวคิดและกระบวนการพัฒนาสังคมในจังหวัดลำพูน. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 8(4), 269-281.

สายธาร ศรีทธาธรรม. (2549). *ครูบาศรีวิชัย ผู้ใจเด็ด นักบุญแห่งล้านนาไทย*. บ้านลานธรรม.

สิงฆะ วรรณสัย. (2522). *สารประวัติครูบาศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนาไทย*. ศูนย์หนังสือเชียงใหม่,

สุวพันธุ์ จันทรวรชาติ และศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2560). อิทธิพลศิลปรัตนโกสินทร์ในงานบูรณปฏิสังขรณ์วิหารของครูบาศรีวิชัย. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 18(2), 17-24.

สุวิมล ว่องวานิช. (2549). รายงานการวิจัยโครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).

โสภา ชานะมูล. (2534). *ครูบาศรีวิชัย “ตนบุญ” แห่งล้านนา (พ.ศ.2421-2481)*. [วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

หิรัญ สุพาสนาภิวัฒน์. (2506). *ประวัติครูบาศรีวิชัย: นักบุญแห่งล้านนาไทย*. สงวนการพิมพ์.

อากาศร ปัญโญ และคณะ (2561). ธรรมเนียมครูปาเมืองลี: แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในเขตอำเภอลี่ จังหวัดลำพูน. *วารสารปรัชญาและศาสนา*, 3(2), 52-74.

Bass, B. M. (1990). From transactional to transformational leadership: Learning to share the vision. *Organizational Dynamics*, 18, 19-31. [http://dx.doi.org/10.1016/0090-2616\(90\)90061-S](http://dx.doi.org/10.1016/0090-2616(90)90061-S).

Bowie, K. A. (2014). Of Buddhism and Militarism in Northern Thailand: Solving the puzzle of the Saint Khruubaa Srivichai. *The Journal of Asian Studies*, 73(3), 711-732.

Character Counts. (2020). *The six pillars of character*. www.charactercounts.org

Cohen, P. (2001). Buddhism unshackled: The Yuan “Holy Man” tradition and the nation-state in the Tai world. *Journal of Southeast Asian Studies*, 32(2), 176-203.

Department for International Development. (2005). *Developing the global dimension in the school curriculum*. https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/6152/7/globald_Redacted.pdf

Josephson, M. J. (2002). *Making ethical decisions*. Josephson Institute of Ethics.

Kniep, W. M. (1986). Social studies within a global education. *Social Education*, 50(7), 536-542.

<https://eric.ed.gov/?id=EJ340612>

Lickona, T. (1991). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. Bantam Books.

Novak, M. (1986). *Character and crime: An inquiry into the causes of the virtue of nations*. University Press of America.

Nucci, L., & Narvaez, D. (2008). *Handbook on moral and character education*. Routledge.

Obama, B. (2008). *Remarks by President Obama at the Brandenburg Gate -- Berlin, Germany*. <https://obamawhitehouse.archives.gov>

Peterson, C. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.

UNESCO. (2023). *Global citizenship education*. <https://en.unesco.org/themes/gced>.

Vivekananda, S. (2013). *Education for character*. Ramakrishna Math.

www.greenvaleschool.org. (2023). *Six Pillars of Character*.

www.maysville.k12.oh.us. (2023). *The Six Pillars of Character*.

www.stgabriels.co.uk. (2023). *Six Pillars of Character*.